

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

58-2

BRNO 2017

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 58
Volume 58

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady Head of editorial board	Pavel Kouřil
Redakční rada Editorial board	Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski, Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik
Odpovědný redaktor Editor in chief	Petr Škrdla
Výkonná redakce Assistant Editors	Hedvika Břínková, Zdenka Kosarová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová, Zuzana Loskotová, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela
Technická redakce, sazba Executive Editors, Typography	Azu design, s. r. o.
Software Software	Adobe InDesign CC
Fotografie na obálce	Stříbrný prsten s kuželovitým butonem zdobený granulací, 9. století. Mikulčice, 3. kostel, hrob 454 (obr. 12, str. 41).
Cover Photography	The silver ring with conical button decorated with granulation, 9 th century. Mikulčice, 3 rd church, grave no. 454 (fig. 12, pg. no. 41).
Adresa redakce Address	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Čechyňská 363/19 602 00 Brno IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html
Tisk Print	Azu design, s. r. o. Bayerova 805/40 602 00 Brno

ISSN 1211-7250
MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2017
Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.
Copyright ©2017 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., and the authors.

PODOLÍ (K. Ú. PODOLÍ U BRNA, OKR. BRNO-VENKOV)

„Nad cihelnou“ (ppč. 945/125, 945/123). Raný středověk, střední doba hradištní. Hroby. Záchraný výzkum.

Během výstavby rodinného domu Mackových (v okolí bodu WGS-84: 49.1900839N, 16.7147442E) v západní části obce Podolí (ulice Nad Výhonem) byly prozkoumány čtyři kostrové hroby z období Velké Moravy (obr. 46). Je vysoce pravděpodobné, že se jednalo jen o část rozsáhlejšího pohřebiště. Hroby postrádaly keramické milodary a až na ojedinělý nález železného sekery, bronzového nákončí a křesacích kamenů nic podstatnějšího neobsahovaly.

Petr Kos

Resumé

Podolí (Bez. Brno-venkov), „Nad cihelnou“. Frühmittelalter, Mittelburgwallzeit. Gräberfeld. Rettungsgrabung.

Obr. 46. Podolí, „Nad cihelnou“, okr. Brno-venkov. Výzkum pohřebiště.

Abb. 46. Podolí, „Nad cihelnou“, Bez. Brno-venkov. Freilegung eines Gräberfeldes.

POZOŘICE (OKR. BRNO-VENKOV)

Hrad Vildenberk. Středověk. Středověký hrad. Povrchový průzkum.

V roce 2015 byl v jihovýchodním svahu tzv. akropole jádra hradu Vildenberk u Pozořic zjištěn menší nelegální výkop. Toto narušení terénu bylo v terénu vedeno horizontálně, tedy kolmo ke kamennému

zdivu hradní akropole. Výkop o hloubce přesahující 40 cm dosáhl zdi sestávající z kamenů vázaných maltou. Použitou kamennou surovinou je lokální tzv. lulečský slepenec. Cihly detekované na jiných částech jádra hradu zde nebyly zjištěny. Výkop obsahoval pouze recentní odpad, jinak byl bez nálezů.

Josef Jan Kovář, Martin Kuča

Resumé

Pozořice (Brno-venkov district), Vildenberk Castle. Middle Ages. Medieval castle. Surface survey.

PROSTĚJOV (OKR. PROSTĚJOV)

Kostecká ulice, parc. č. 366 a 367. Novověk. Hrnčířská výroba. Záchraný výzkum.

Ve dnech 15. 4. 2016 až 26. 8. 2016 byl prováděn průběžný archeologický dohled při stavbě „Bytový dům Kostecká, Prostějov“ (Fojtík 2016). Ve dvorním traktu novostavby objektu (ZM ČR 1:10 000, list 24-24-07, okolí bodu 314:91) bylo rýhou pro uložení dešťové kanalizace protnuto výrazné střepoviště s keramikou přelomu 15. a 16. století, které lze považovat za doklad řemeslné hrnčířské výroby v daném prostoru, tj. mimo opevněné raně novověké město Prostějov.

Pavel Fojtík

Ulice Vodní, parc. č. 1612/2. Novověk. Hrnčířská výroba. Záchraný výzkum.

V průběhu měsíců října až prosince 2016 došlo k realizaci archeologického dohledu souvisejícího s výstavbou polyfunkčního domu v proluce na ulici Vodní v Prostějově. Po dlouhý čas poněkud zpustlá parcela (ZM ČR 1:10 000, list 24-24-07, polygon s body o souřadnicích 312:2, 315:4, 314:6 a 312:4) situovaná na Brněnském předměstí, a tedy vně městských kamenných hradeb, přílišná archeologická očekávání nebudila – skrývala však o to větší překvapení a významnější objev.

Základové pasy stavby protnuly dvě střepoviště nasvědčující výrobě novověké majolikové keramiky (obr. 47). Ta obsahovala, vedle početných souborů fragmentární neglazované hrnčiny širokého typologického spektra, také artefakty přímo související s toufarským řemeslem – hojně zastoupen je zde především tzv. „krédl“, tedy hvězdicovitá keramická pomůcka sloužící k oddělování nádob při výpalu a bránící tak jejich vzájemnému zpečení (obr. 48). Vyskytly se však také zlomky kameninových mís se zbytky substancí pro bílou cínčito-olovnatou polevu a defektní výrobky druhotně využitě při aplikaci barev, zde se stopami pigmentu modrého a manganově červeného. Dochovaná ukázka finální fa-

jánsové produkce (obr. 49) umožňuje datování souborů k přelomu 18. a 19. století, což nepřímo potvrzuje i nalezený početní norimberský fenik (mincmistr Iohann Hieronymus) poskytující „*post quem*“ datum 1756.

Tím však naše poznatky zdaleka nekončí. Publikace „Moravská lidová keramika“ od Karla Černohorského (1941) uvádí, s odkazem na „*Meisterbuch*“ hrnčářského cechu v Prostějově z let 1796–1836, nejen jména, ale i dostupná životopisná data k prostějovským příslušníkům toufarského řemesla. Zde se dovídáme též velmi cenné údaje o jejich majetkových poměrech a ptažmo o možné lokaci jejich dílen. Srovnáním těchto záznamů s dochovanými indikačními skicami města Prostějova z roku 1833 docházíme k nečekanému zjištění (cf. obr. 50). Ve stavbou dotčeném prostoru, přesněji na Brněnském předměstí v domě čís. 44 (Wassergasse, dnes ulice Vodní), se dne 17. května 1773 narodil Jan Skřivánek – v roce 1799 vzpomínaný jako „předměšťan a majitel otcovského domku“ a v zápisu o jeho úmrtí uváděný jako (nejstarší bezpečně doložený) toufarský mistr („*Krügelmachermeister*“; přijatý do cechu dne 24. října 1802). S příjmením Skřivánek se však setkáváme již dříve, a to v souvislosti s fajánsovou výrobou v nedalekém Brodku u Prostějova, dříve Brodku u Nezamyslic, kde byl do roku 1769 usazen toufar Jiří Skřivánek, jehož křestní jméno se shoduje se jménem otce námi uvedeného Jana Skřivánka – hypoteticky se tak nabízí teoretické východisko pro „vznik fajansové výroby v Prostějově a cesty, jimiž se k ní dospělo“ (Černohorský 1935, 66).

Dochovaný plán toufarské pece (Černohorský 1941, 35, 221), kterou si nechal postavit v domku na Olomouckém předměstí č. 43 v roce 1818, nás pak přivádí na dnešní ulici Svatoplukovu (do prostoru naproti její křižovatce s ulicí Jihoslovanská; cf. obr. 50), čímž se jeho jméno hypoteticky spojuje také s nálezem vyvezené hrnčářské dílny 18. až poloviny 19. století zachycené v této části města při pokládce telekomunikačních kabelů v roce 1996, a to v parku na dnešním Vojáckově náměstí (tj. ve vzdušné vzdálenosti cca 300 metrů ve směru ZSZ od této nejbližší v historických pramenech lokalizovatelné prostějovské toufarny; ve vyzvednuté keramice můžeme navíc pozorovat i nápadnou podobnost některých technologických detailů s materiálem pocházejícím právě z ulice Vodní; k nálezů bližší Čižmář *et al.* 2000, 210; Čižmář 1996, 4, 85–91, 100, Pl. 5, Tab. II; Čižmář 1999, 451–452).

Archeologie tak dosti unikátním způsobem kráčí ve stopách konkrétního novověkého řemeslníka – toufarského mistra Jana Skřivánka z Prostějova a ve spolupráci s přírodovědnými obory, na základě chemických analýz zpravidla osobitých a mnohdy utajovaných receptur na přípravu fajánsových polev a barev (k tzv. „bučovické kauze odcizených barev“ cf. Černohorský 1941, 258; k návodům na přípravu barev, polev, apod. cf. Černohorský 1941, 259–272), tato neobvyklá kolek-

ce nálezů snad v budoucnu umožní vysledovat ve „středomoravské“ majolikové keramice též jeho vlastní hrnčářské výrobky. Již vlastním archeologickým objevem se však naplnila slova K. Černohorského (1935, 71) uzavírající souhrn historiografických údajů spojených s prostějovskými toufary: „Bohužel neznáme dodnes ani jediné fajansové práce, o které bychom mohli říci, i když ne s naprostou rozhodností, tedy aspoň s nějakou pravděpodobností, že je prostějovského původu. Doufejme však, že i v tomto směru prokáží tyto poznámky svou užitečnost a přispějí k jejich objevení.“

Pavel Fojtík

Literatura a prameny

Moravský zemský archiv v Brně, fond D9, Indikační skici, signatura MOR294118331, Prostějov, Brněnské předměstí, rok 1833.

Moravský zemský archiv v Brně, fond D9, Indikační skici, signatura MOR294118332 Prostějov, Olomoucké předměstí – Prossnitz, Olmützer Vorstadt, rok 1833.

Černohorský, K. 1935: Poznámky k fajansové výrobě v Prostějově. *Ročenka Národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané* 12, 62–71.

Černohorský, K. 1941: *Moravská lidová keramika*. Praha: Otto.

Čižmář, M., Geislerová, K., Unger, J. (eds.) 2000: *Výzkumy – Ausgrabungen 1993–1998*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno.

Čižmář, Z. 1996: *Nálezová zpráva „Prostějov – kabelovod 1996“*, č. akce 16/96. Rkp. nálezové zprávy č. j. 80/96. Uloženo: Ústav archeologické památkové péče Brno.

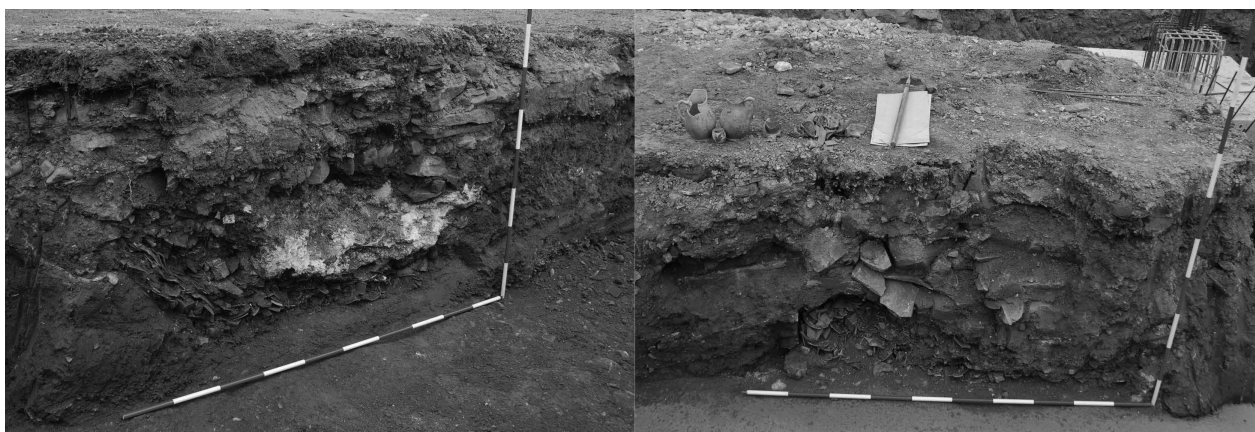
Čižmář, Z. 1999: Prostějov (okr. Prostějov). Centrum města. *Přehled výzkumů* 39 (1995–1996), 451–452.

Fojtík, P. 2016: *Nálezová zpráva Prostějov 2016, „Bytový dům Kostelecká, parc. č. 367 a 366, k. ú. Prostějov“*, č. akce 171/16. Rkp. nálezové zprávy č. j. 354/16. Uloženo: Archiv Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Resumé

Prostějov (Bez. Prostějov), Kostelecká Straže, Parz. Nr. 366, 367. Neuzeit. Keramische Produktion. Rettungsgrabung.

Prostějov (Bez. Prostějov), Vodní Straže („Wassergasse“), Parz. Nr. 1612/2. Neuzeit. Keramische Produktion. Rettungsgrabung.

Obr. 47. Prostějov, okr. Prostějov, ulice Vodní. Střepoviště zachycená archeologickým výzkumem v prostoru původního rodného domku Jana Skřivánka na Brněnském předměstí č. 44 – dříve Wassergasse, dnes ulice Vodní.

Abb. 47. Prostějov, Bez. Prostějov, Vodní Straße. Platz mit Scherben aus der archäologischen Forschung an Ort und Stelle des ehemaligen Geburtshauses von Jan Skřivánek, Brněnské předměstí Nr. 44, ehemalige Wassergasse, heute Vodní Straße.

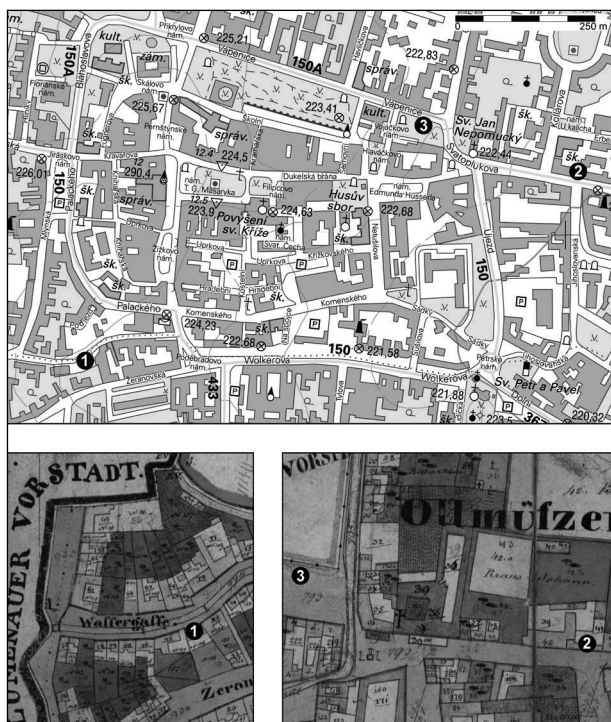
Obr. 48. Prostějov, okr. Prostějov, ulice Vodní. Nezbytná toufarská pomůcka, tzv. „krédl“, sloužící k oddělování nádob při výpalu.

Abb. 48. Prostějov, Bez. Prostějov, Vodní Straße. Eine notwendige Krügelmacherinstrument, sgn. „krédl“, welche zur Trennung des Gefäßes während des Brennprozesses diente.

Obr. 49. Prostějov, okr. Prostějov, ulice Vodní. Ukázka keramiky z produkce toufarského mistra Jana Skřivánka z Prostějova. Vlevo torzo mísy a vpravo fragment kropenky, vyrobených kolem roku 1800.

Abb. 49. Prostějov, Bez. Prostějov, Vodní Straße. Keramikprobe aus der Produktion des Krügelmachermister Jan Skřivánek aus Prostějov. Ein Schüsselfragment links, ein Weihwasserbeckenfragment rechts, beide um 1800 gemacht.

Obr. 50. Prostějov, okr. Prostějov, ulice Vodní. Stopy toufarského mistra Jana Skřivánka z Prostějova v příslušných kartografických podkladech. 1 – poloha „otcovského“ domku Jana Skřivánka s archeologickými doklady výroby majolikové keramiky; 2 – Skřivánkův domek na Olomouckém předměstí čis. 43 s toufarskou pecí vybudovanou v roce 1818; 3 – místo nálezu „vyvezené hrncářské dílny 18. až poloviny 19. století“ na dnešním Vojáčkově náměstí.

Abb. 50. Prostějov, Bez. Prostějov, Vodní StraBe. Jan Skřivánek´s Spuren in ehemaligen Karten. 1 – Geburtshaus mit archäologische Funde des Majolika; 2 – Jan Skřivánek´s Haus auf der Stelle Olomoucké předměstí Nr. 43 mit Krügelmacherofen aus dem Jahre 1818; 3 – Fundstelle den Scherben aus dem Keramikwerkstattes, 18. / 19. Jahrhundert, heutige Vojáčkovo náměstí (Platz).

PROSTĚJOV (K. Ú. ČECHOVICE U PROSTĚJOVA, OKR. PROSTĚJOV)

„Díly u Hloučely“, parc. č. 369/8, 546/1. Novověk. Vozová cesta. Záchraný výzkum.

Dne 2. srpna 2016 byl realizován drobný záchraný archeologický výzkum vyvolaný stavbou „Komunikace a chodníku Čechovice, propojení Luční–Plumlovská“. Na odhumusené ploše, dosahující až úrovně šterkové říční terasy, byl zaznamenán ostrůvek původního půdního krytu s viditelnými archeologickými objekty (ZM ČR 1:10 000, list 24-24-07, okolí bodu 106:35). Vedle hrobu kultury se šňůrovou keramikou a relikty žárového pohřebiště mladší doby bronzové (cf. přísluš-

né oddíly publikace) byl sledován též liniový útvar protínající stavbou dotčenou plochu ve směru současné silnice vedoucí od Prostějova k Mostkovicím. Při jeho začistění a následném odkryvu došlo k nálezům několika železných hřebů a především fragmentu bronzové opaskové přezky – tyto potvrdily předpoklad, že jde o pozůstatky novověké vozové cesty (obr. 51).

Pavel Fojtík

Resumé

Prostějov (Kat. Čechovice u Prostějova, Bez. Prostějov), „Díly u Hloučely“, Parz. Nr. 369/8, 546/1. Neuzeit. Wagenweg. Rettungsgrabung.

Obr. 51. Prostějov, k. ú. Čechovice u Prostějova, okr. Prostějov, „Díly u Hloučely“. Zbytky novověké vozové cesty. **Abb. 51.** Prostějov, Kat. Čechovice u Prostějova, Bez. Prostějov, „Díly u Hloučely“. Neuzeitliche Fahrwegreste.